

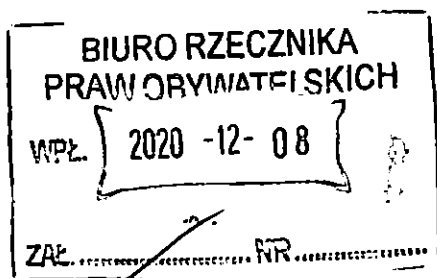
DYREKTOR GENERALNY
SŁUŻBY WIĘZIENNEJ

RPW/100255/2020 P
Data: 2020-12-08

Warszawa, dn. 02 grudnia 2020 roku

Dot. sprawy znak:
IX.517.2715.2019.JP
BP.414.339.2020.PG

Pan
dr hab. Adam Bodnar
Rzecznik Praw Obywatelskich
al. Solidarności 77
00 – 950 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku

W odpowiedzi na pismo z dnia 27 października 2020 roku w sprawie wyników kontroli „Pomoc społeczna świadczona osobom opuszczającym zakłady karne” uprzejmie informuję, że Służba Więzienna zapoznała się z ustaleniami Najwyższej Izby Kontroli zawartymi w tym dokumencie.

W oparciu o art. 67 kodeksu karnego wykonawczego wszystkie jednostki penitencjarne prowadzą zindywidualizowane oddziaływania na skazanych w ramach określonych w ustawie systemów wykonywania kary, w różnych rodzajach i typach zakładów karnych. W prowadzonych oddziaływaniach uwzględnia się przede wszystkim pracę, nauczanie, zajęcia kulturalno – oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami na dyrektorach jednostek penitencjarnych spoczywa obowiązek udzielania systemowej pomocy postpenitencjarnej oraz organizowanie zajęć indywidualnych i grupowych, ułatwiających powrót do środowiska otwartego osobom przebywającym w aresztach śledczych i zakładach karnych oraz zwalnianym z tych jednostek. W polskim systemie penitencjarnym obowiązuje zasada indywidualizacji wykonania kary pozbawienia wolności. Oznacza to, że na bazie zdiagnozowanych deficytów dobierane są właściwe metody oddziaływań na skazanych.

Podstawą do skierowania skazanego do odpowiedniego rodzaju i typu zakładu karnego oraz systemu odbywania kary pozbawienia wolności są badania osobopoznawcze. Polegają one m.in. na analizie: zachowań wskazujących na zaburzenia psychiczne albo uzależnienia, umiejętności przystosowania się do warunków i wymagań zakładu, wyników badań psychologicznych i psychiatrycznych. Wymienione przesłanki wydają się być kluczowe do określenia prognozy funkcjonowania i pracy ze skazanym w określonym typie zakładu karnego.

Podziela w pełni wyrażony przez Pana Rzecznika pogląd, że jednymi z kluczowych przyczyn powrotu do przestępstwa po wcześniejszym odbyciu kary są takie przesłanki jak trudności w znalezieniu pracy, brak jakiegokolwiek miejsca zakwaterowania, niedostateczne warunki materialne oraz niechęć ze strony otoczenia. Uwzględniając te elementy Służba Więzienna wypracowała i stosuje metody mające na celu niwelowanie tych czynników.

Zgodnie z przepisami, oddziaływania penitencjarne, w których uwzględnia się w szczególności deficyty wymagające korekcji, realizowane są między innymi poprzez obejmowanie programami resocjalizacyjnymi, skierowanymi do grup wyodrębnionych ze względu na wspólne potrzeby. Programy resocjalizacji dotyczą następujących obszarów tematycznych:

- a) przeciwdziałania agresji i przemocy,
- b) przeciwdziałania uzależnieniom oraz nadużywaniu alkoholu lub używaniu narkotyków,
- c) przeciwdziałania prokryminalnym postawom,
- d) aktywizacji zawodowej i promocji zatrudnienia,
- e) kształtowania umiejętności społecznych i poznawczych,
- f) integracji rodzin,
- g) zapobiegania negatywnym skutkom izolacji, zwłaszcza wobec skazanych odbywających długoterminowe kary pozbawienia wolności.

Celem programów jest umożliwienie osadzonym przezwycięzenie trudnych sytuacji, których nie są w stanie pokonać, wykorzystując własne zasoby i możliwości. W ramach tych oddziaływań podejmowane są działania zmierzające do usamodzielnienia tych osób oraz integracji ze środowiskiem zewnętrznym. Dzięki zajęciom aktywizacji zawodowej oraz pozyskaniu nowego zawodu w warunkach zakładu karnego zmniejsza się znacznie ryzyko wykluczenia społecznego, na otwarty rynek pracy wprowadzani są nowi wykwalifikowani pracownicy. Podnoszona jest też atrakcyjność skazanych jako pracowników poprzez prowadzenie przez nich prac społecznie użytecznych w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Wszelkie prowadzone zajęcia resocjalizacyjne dla osadzonych mają za zadanie łagodzenie negatywnych skutków długotrwałej izolacji i marginalizacji, umożliwiają uczestnikom programów odnalezienie się w nowej rzeczywistości, pełnienie akceptowanych przez środowisko zewnętrzne ról społecznych, przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu oraz kształtują i umacniają prospołeczne postawy. W ramach systemowych rozwiązań prowadzenie omawianych oddziaływań daje możliwość stałego wpływu na osoby pozbawione wolności, pozwala na rozwijanie własnego potencjału oraz rozwiązywanie lub łagodzenie licznych problemów psychologicznych. Ważnym aspektem oddziaływań kierowanych do osób pozbawionych wolności jest możliwość poprawy lub nawet odbudowania kontaktów z osobami bliskimi. Skazani, u których zdiagnozowano pewne deficyty, mają możliwość uczestniczenia w profesjonalnych zajęciach niwelujących stwierdzone u nich dysfunkcje społeczne. Dzięki dobrowolności uczestnictwa jak i odpowiedniej pracy motywującej skazanych, kadra Służby Więziennej daje im szansę na zmianę dotychczasowego stylu życia. W tym zakresie Służba Więzienna zapewnia bazę rekomendowanych programów w zakresie przeciwdziałania przemocy i agresji, motywowania do zmiany zachowań, aktywizacji zawodowej oraz dla skazanych za przestępstwa dotyczące prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości. Ponadto w zakładach karnych i aresztach śledczych prowadzone są inne programy resocjalizacyjne sprzyjające readaptacji społecznej dostosowane do zdiagnozowanych indywidualnych potrzeb skazanych.

Kolejną formą prowadzenia oddziaływań penitencjarnych mającą bezpośredni i znaczący wpływ na przebieg procesu integracji osób opuszczających zakłady karne ze społeczeństwem jest nauczanie. Obecnie kształcenie skazanych odbywa się na poziomie:

- szkoły podstawowej dla dorosłych;
- liceum ogólnokształcącego dla dorosłych;
- szkoły policealnej;
- kwalifikacyjnych kursów zawodowych.

Oferta edukacyjna umożliwia naukę wszystkim zainteresowanym skazanym. Daje możliwość uzyskania wykształcenia ogólnokształcącego oraz uzyskania pełnych kwalifikacji zawodowych uznawanych na rynku w całej Unii Europejskiej.

Polskie więziennictwo poza edukacją prowadzoną w Centrach Kształcenia Ustawicznego oferuje osobom pozbawionym wolności również szeroki zakres szkolenia w formie kursów, finansowanych z różnych źródeł, przede wszystkim środków Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, a także funduszy unijnych. Obejmują one bardzo rozległe obszary tematyczne, dostosowane zarówno do indywidualnych potrzeb osób pozbawionych wolności w zakresie nauki zawodu a także skierowane na potrzeby potencjalnych pracodawców i wymagań współczesnego rynku pracy. Służba Więzienna uczestniczy w realizacji projektu systemowego realizowanego przez Centralny Zarząd Służby Więziennej pn. „*Podniesienie kwalifikacji zawodowych więźniów w celu ich powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności*” w ramach Działania 2.7 Programu Operacyjnego Wiedza-Edukacja-Rozwój 2014 – 2020. Cele główne przedmiotowego projektu zakładają przeszkolenie 46 126 osadzonych w latach 2016-2020. Dodatkowo w ramach działań projektowych przewidziano zatrudnienie 25 832 osadzonych, którzy zostaną skierowani do zatrudnienia po zakończeniu udziału w szkoleniach.

Trzecim podstawowym obszarem są specjalistyczne oddziaływania terapeutyczne adresowane do czterech kategorii osadzonych:

- uzależnionych od alkoholu;
- uzależnionych od środków odurzających;
- osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, w tym z zaburzeniami preferencji seksualnych;
- niepełnosprawnych.

Jakość pracy terapeutycznej opartej na indywidualnej i grupowej psychoterapii prowadzonej wobec tak wymagających grup osadzonych charakteryzuje się wysokim poziomem skuteczności potwierdzonym badaniami ewaluacyjnymi. Funkcjonowanie profesjonalnego systemu terapeutycznego stanowi szczególną, wyjątkową wartość polskiego więziennictwa na tle europejskich systemów penitencjarnych.

W procesie zmiany osób pozbawionych wolności jednym z najważniejszych środków oddziaływań resocjalizacyjnych pozostaje praca. Tworzenie możliwości wykonywania pracy jak największej liczbie skazanych jest z punktu widzenia oceny skuteczności prowadzonych oddziaływań fundamentalne. Wykonywanie zorganizowanego zajęcia sprzyja zdobyciu kwalifikacji zawodowych oraz uczy szeregu umiejętności społecznych niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania po zwolnieniu z więzienia, między innymi takich jak: punktualności, wytrwałości w dążeniu do celu, współpracy z innymi, pomagania, legalnego zdobywania środków finansowych. Posiadanie zawodu ułatwia podjęcie pracy po zwolnieniu z zakładu karnego i tym samym sprzyja readaptacji społecznej.

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, skazani oprócz prac na rzecz jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, mogą wykonywać nieodpłatnie prace na cele społeczne na rzecz podmiotów i instytucji państwowych oraz samorządowych, a także innych organizacji pożytku publicznego. Poza zatrudnieniem nieodpłatnym skazani wykonują również pracę zarobkową. W tej formie skazani zatrudniani są między innymi w przywięziennych zakładach pracy oraz u kontrahentów pozawięziennych. Odpłatne zatrudnienie skazanych poza celami wykonania kary ma również istotny aspekt ekonomiczny. Z zarobionych przez skazanych pieniędzy regulowane są różnego rodzaju należności, np. z tytułu alimentacji, spłaty zasądzonych grzywien oraz nawiązek na rzecz osób pokrzywdzonych przestępstwem.

Od 2016 roku polskie więziennictwo realizuje program „Praca dla Więźniów”, który opiera się na trzech filarach, wyznaczających kierunki działań, tj.: budowa hal produkcyjnych na terenie jednostek penitencjarnych lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie, rozszerzenie zakresu możliwości zatrudnienia nieodpłatnego przy pracach na cele społeczne oraz ulgi dla przedsiębiorców zatrudniających osadzonych. Najważniejszym efektem uzyskanym w wyniku podejmowanych działań jest niewątpliwie bardzo wyraźny wzrost liczby skazanych zatrudnionych odpłatnie.

Według gromadzonych przez Centralny Zarząd Służby Więziennej danych statystycznych, średnio w miesiącu omówionymi powyżej różnymi formami oddziaływań penitencjarnych obejmowanych było łącznie:

w 2015 r. – 51 916 osadzonych;

w 2016 r. – 51 416 osadzonych;

w 2017 r. – 55 887 osadzonych;

w 2018 r. – 56 746 osadzonych.

Oddziaływania prowadzone w jednostkach penitencjarnych mają na celu wyeliminowanie zdiagnozowanych u skazanych deficytów, co w sposób bezpośredni powinno przekładać się na ułatwienie osobom opuszczającym zakłady karne procesu ich społecznej readaptacji. To właśnie skuteczność w redukcji tych deficytów ma fundamentalne znaczenie dla procesu skutecznej readaptacji społecznej. Główne problemy związane z powrotem do społeczeństwa najlepiej definiowane są przez samych osadzonych, od lat wśród najważniejszych pojawiają się takie czynniki jak: bezdomność, brak pracy, a co za tym idzie - legalnego źródła utrzymania, wszelkiego rodzaju uzależnienia, trwałe rozbitcie więzi rodzinnych, zobowiązania finansowe (np. alimenty), brak możliwości stałej zmiany otoczenia społecznego, stygmatyzacja w środowisku lokalnym. Służba Więzienna wyraża pogląd, że przygotowanie do życia na wolności rozpoczyna się niemal bezpośrednio po przyjęciu do odbycia kary, dlatego też skazanym oferowane są różnorodne formy aktywności, których szczególne nasilenie winno przypadać w okresie bezpośrednio poprzedzającym zwolnienie.

Służba Więzienna działa w określonym środowisku społecznym, często zróżnicowanym w zależności od miejsca położenia jednostek penitencjarnych i miejsc, do których udają się osoby zwalniane po odbyciu kary. W zakładzie karnym oddziaływania na skazanych prowadzi się w sposób usystematyzowany i skoordynowany, wynikający chociażby ze specyfiki instytucji. Problemem wydaje się organizacja działań pomocowych dla zwalnianych już po wyjściu na wolność. Ich cechą jest swoiste „rozdrobienie” oznaczające indywidualne bądź grupowe kontakty byłych skazanych z przedstawicielami instytucji funkcjonujących w środowisku otwartym związane z ich zakresami kompetencyjnymi, które nie tworzą spójnego systemu ze sprawnie funkcjonującym przepływem informacji pomiędzy poszczególnymi instytucjami. Z tego powodu warto byłoby rozważyć stworzenie struktury koordynującej działalność takich grup (zespołów) na szczeblu lokalnym, funkcjonujących według ujednoczonych w skali całego kraju zasad i procedur, tak aby beneficjenci tych oddziaływań mieli zapewniony dostęp do takich samych świadczeń niezależnie od miejsca położenia zakładu, w którym odbywają karę oraz miejsca pobytu po zwolnieniu. Rolę takiego podmiotu koordynującego mogłyby pełnić np. lokalne (miejskie, gminne) zespoły interdyscyplinarne albo rady terenowe do spraw społecznej readaptacji i pomocy skazanym. W praktyce ułatwienie skazanym powrotu do społeczeństwa mogłoby osiągnąć nową jakość poprzez zintegrowane działania wymiaru sprawiedliwości, kurateli sądowej i opieki społecznej.

Nasilenie oddziaływań przygotowujących do umiejętnego radzenia sobie poza więzieniem powinno mieć miejsce w ostatnim okresie odbywania kary pozbawienia wolności (6-12 miesięcy

przed końcem kary lub przewidywanym warunkowym przedterminowym zwolnieniem). W końcowym okresie pobytu w więzieniu osadzeni powinni mieć umożliwiony kontakt (spotkania grupowe/indywidualne) z pracownikami instytucji wolnościowych, które mogą zaoferować pomoc w readaptacji osadzonego w społeczeństwie. Do tej grupy specjalistów można zaliczyć: pracowników socjalnych, pracowników noclegowni, pracowników lokalnych instytucji lub organizacji pozarządowych oferujących miejsca noclegowe i/lub zapewniających możliwość posiłków, pracowników urzędów pracy, kuratorów, pracowników poradni uzależnień itp. Osadzeni, na podstawie analizy i diagnozy potrzeb postpenitencjarnych, byliby kierowani odpowiednio do poszczególnych specjalistów. Analiza taka miałaby na celu odpowiednie dopasowanie oferty pomocy postpenitencjarnej do potrzeb poszczególnych osadzonych. Służba Więzienna oraz podmioty współpracujące w procesie przygotowania skazanego do życia po zwolnieniu z więzienia dysponują ustawowym narzędziem pozwalającym na realizację takich zadań, są nim rozwiązania przewidziane w art. 164 kkw. Istotne jest również, aby przy tworzeniu systemu pomocy w środowisku jednoznacznie wskazywać zbieżność interesów lokalnych społeczności i osób opuszczających zakłady i areszty poprzez wykazanie wzajemnych korzyści dla obu stron. Stworzenie systemowych, instytucjonalnych warunków powinno umożliwić także kontynuację działań zapoczątkowanych podczas odbywania kary, przede wszystkim w zakresie realizacji różnorodnych oddziaływań terapeutycznych, w tym również osób, które odbywały kary pozbawienia wolności za przestępstwa o charakterze seksualnym.

Zgodnie art. 41 kodeksu karnego wykonawczego, w celu ułatwienia społecznej readaptacji, a w szczególności przeciwdziałania powrotowi do przestępstwa, ustawodawca nałożył na właściwe organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz kuratorów sądowych obowiązek udzielania skazanym oraz ich rodzinom niezbędnej pomocy, zwłaszcza materialnej, medycznej, w znalezieniu pracy i zakwaterowaniu, a także porad prawnych. Zgodnie z obowiązującymi przepisami nie ma obowiązku podpisywania porozumień w zakresie regulowania współpracy z ww. podmiotami, w tym z ośrodkami pomocy społecznej na poziomie lokalnym, czy też z właściwym ministerstwem na poziomie centralnym (tak jak jest to z podmiotami, o których mowa art. 38 kkw). Biorąc pod uwagę istotną rolę współdziałania ww. instytucji, Dyrektor Generalny Służby Więziennej wystąpił z inicjatywą podpisania z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej listu intencyjnego w sprawie zasad współpracy w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób zwalnianych z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz rodzin osób pozbawionych wolności. Podpisany w dniu 12 listopada 2015 r. List zastąpił obowiązujące uprzednio od 2000 roku porozumienie dotyczące zasad współpracy z ośrodkami pomocy społecznej.

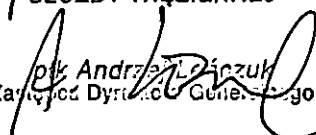
Uprzednio obowiązujące porozumienie w części paragrafów dublowało zapisy funkcjonujące w kodeksie karnym wykonawczym. Intencją główną aktualnego listu o partnerskiej współpracy było wskazanie stronom (ośrodkom pomocy społecznej oraz zakładom karnym i aresztom śledczym) najważniejszych obszarów współdziałania/współpracy. Szczegóły dotyczące poszczególnych rozwiązań na poziomie lokalnym pozostawiono natomiast zainteresowanym stronom.

Zgodnie z Zarządzeniem nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych, przed zwolnieniem każdego osadzonego z zakładu karnego wychowawca ma obowiązek przeprowadzenia ze zwalnianym tzw. rozmowy końcowej, w trakcie której udziela osadzonemu informacji o zakresie otrzymanej przez niego pomocy oraz możliwościach

uzyskania dalszego wsparcia od instytucji i organizacji. Rozmowa ta jest obligatoryjnie dokumentowana w systemie Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności, przy czym należy zwrócić uwagę na fakt, że rozmowa końcowa musi zawierać informacje dotyczące adresów właściwych ze względu na miejsce deklarowanego przez zwalnianego pobytu powiatowych urzędów pracy, ośrodków pomocy społecznej oraz najbliższych schronisk dla bezdomnych lub noclegowni. Służba Więzienna dysponuje pełnymi danymi teled adresowymi tego typu placówek pomocy społecznej, które są automatycznie generowane i zapisywane w systemie CBDOPW. Analogicznych danych nie zawiera natomiast świadectwo zwolnienia, które otrzymuje zwalniany, wobec czego pracownicy instytucji pomocowych nie mają możliwości zweryfikowania podawanych przez byłego osadzonego informacji dotyczących wyposażenia go przez wychowawcę w zakładzie karnym lub areszcie śledczym w informacje, o których wspomina Pan Rzecznik w swoim piśmie. Prawdą jest, że ośrodki pomocy społecznej otrzymują sporadyczne informacje o osobach zwalnianych z jednostek penitencjarnych (na przestrzeni lat 2015-2019 liczba powiadomień wahała się od ok. 1.900 do ok. 3.800 powiadomień rocznie w sprawach byłych osadzonych lub ich rodzin), należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że każde przekazanie powiadomienia o zwolnieniu do pozawięziennej instytucji pomocowej wymaga wyrażenia przez osadzonego zgody, na co przygotowani do zwolnienia najczęściej się nie decydują.

Wskazywana przez Pana potrzeba stworzenia ogólnopolskiej readaptacyjnej bazy danych, zawierającej praktyczne informacje o aktualnych możliwościach otrzymania lokalnego wsparcia readaptacyjnego jest w mojej ocenie cenną i pożądaną inicjatywą, wykraczającą jednak znacznie poza kompetencje Służby Więziennej oraz jej ustawowe umocowanie i możliwości np. finansowania lub obsługi kadrowej. Wzmiankowana baza danych, aby była faktycznie użyteczna i pomocna, musiałaby się odnosić do wszelkich podmiotów rządowych, samorządowych i pozarządowych świadczących pomoc byłym więźniom, wskazywać np. obszary ich działalności, formy i warunki udzielania pomocy, grupy potencjalnych beneficjentów oraz zasięg terytorialny.

Podkreślenia wymaga, że funkcjonujący w systemie służby penitencjarnej wychowawcy do spraw pomocy postpenitencjarnej są osobami odpowiedzialnymi za wyposażanie osadzonych w odpowiedni zasób informacji, system ich szkolenia uwzględnia potrzebę wykonywania obowiązków w stałym kontakcie z instytucjami pozawięziennymi, w tym świadczącymi pomoc zwalnianym, posiadają oni nieskrępowany dostęp do zasobów internetowych, dzięki czemu są w stanie wyszukać i udostępnić osadzonym wszelkie informacje przydatne w perspektywie powrotu osób pozbawionych wolności do środowiska otwartego.

W zastępstwie
DYREKTORA GENERALNEGO
SŁUŻBY WIĘZIENNEJ

płk Andrzej Łączuk
Zastępca Dyrektora Generalnego

SLUŻBA
WIĘZIENNA

BP. 414.338.2020.PG

Centralny Zarząd Służby Więziennej
02-521 Warszawa
ul. Rakowiecka 37A

BIURO RZECZNIKA
PRAW OBYWATELSKICH

WPL.

2020 -12- 08

ZAL. NR

OPŁATA POBRANA
TAXE PERÇUE - POLOGNE
Umowa z Poczta Polska S.A. nr ID 443539/W

R

(00)259007731087653944

(00)259007731087653944

(00)259007731087653944

Poczta Polska

Opłata pobrana _____ zł _____ gr

2020

2

